

УДК 338:351.863

<https://doi.org/10.35546/kntu2078-4481.2021.1.26>

Н.В. МІШКОВА-КРАВЧЕНКО

Херсонський національний технічний університет

ORCID: 0000-0001-5296-8687

А.В. ТАРАСЮК

Херсонський національний технічний університет

ORCID: 0000-0001-7765-502X

ОЦІНКА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

Значимість оцінки економічної безпеки підприємства зростає в умовах непередбачуваності та динамічності змін у бізнес-середовищі. Саме забезпечення відповідного рівня економічної безпеки дозволяє підприємству якнайповніше реалізувати потенціал підприємства, забезпечити ефективну діяльність підприємства та створити умови подальшого розвитку. Дослідивши наведені у науковій літературі підходи до оцінки економічної безпеки підприємства, слід зазначити, що для застосування пропонуються методи індикаторного, ресурсно-функціонального, програмно-цільового, підходу на основі теорії економічних ризиків. Кожен з них має свої особливості і може бути доцільним в конкретній ситуації, з урахуванням мети оцінки, наявної інформації та відповідної компетентності дослідників.

Ураховуючи, один із підходів до визначення економічної безпеки підприємства як захищеності його потенціалу від негативної дії зовнішніх і внутрішніх чинників та можливості розвитку, пропонується використовувати для оцінки економічної безпеки підприємства саме ресурсно-функціональний підхід з елементами індикаторного підходу та відображенням результатів графічно. Пропонується оцінювати економічну безпеку підприємства за такими складовими: виробництво і реалізація, кадрова безпека, техніко-технологічна безпека, фінансова безпека. При цьому показники оцінки за даними складовими підібрані так, щоб вихідну інформацію можна було отримати з відкритої інформації, а саме щорічної фінансової звітності підприємств. Оцінку економічної безпеки молокопереробного підприємства за запропонованими показниками було здійснено в динаміці, при цьому оцінка фінансової безпеки здійснюється з елементами індикаторного підходу. Для врахування конкурентної ситуації на ринку пропонується оцінювати економічну безпеку підприємства за адаптованим методом «Квадрат потенціалу».

Відзначено, що для посилення економічної безпеки підприємствам бажано здійснювати політику транспарентності.

Ключові слова: економічна безпека, підприємство, оцінка, методи оцінки, ресурсно-функціональний підхід, кадрова безпека, техніко-технологічна безпека, фінансова безпека, квадрат економічної безпеки.

Н.В. МЕШКОВА-КРАВЧЕНКО

Херсонський національний технічний університет

ORCID: 0000-0001-5296-8687

А.В. ТАРАСЮК

Херсонський національний технічний університет

ORCID: 0000-0001-7765-502X

ОЦЕНКА ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ

Значимость оценки экономической безопасности предприятия возрастает в условиях непредсказуемости и динамичности изменений в бизнес-среде. Именно обеспечение соответствующего уровня экономической безопасности позволяет предприятию наиболее полно реализовать потенциал предприятия, обеспечить эффективную деятельность предприятия и создать условия для дальнейшего развития. Исследовав приведенные в научной литературе подходы к оценке экономической безопасности предприятия, следует отметить, что для применения предлагаются методы индикаторного, ресурсно-функционального, программно-целевого подхода на основе теории экономических рисков. Каждый из них имеет свои особенности и может быть целесообразным в конкретной ситуации с учетом цели оценки, имеющейся информации и соответствующей компетентности исследователей.

Учитывая, один из подходов к определению экономической безопасности предприятия как защищенности его потенциала от негативного воздействия внешних и внутренних факторов и возможности развития, предлагается использовать для оценки экономической безопасности предприятия именно ресурсно-функциональный подход с элементами индикаторного подхода и отображением результатов графически. Предлагается оценивать экономическую безопасность

предприятия по таким составляющим: производство и реализация, кадровая безопасность, технико-технологическая безопасность, финансовая безопасность. При этом показатели оценки по данным составляющими подобраны так, чтобы исходную информацию можно было получить из открытой информации, а именно ежегодной финансовой отчетности предприятий. Оценка экономической безопасности молокоперерабатывающего предприятия по предложенным показателям была осуществлена в динамике, при этом оценка финансовой безопасности осуществляется с элементами индикаторного подхода. Для учета конкурентной ситуации на рынке предлагается оценивать экономическую безопасность предприятия по адаптированному методу «Квадрат потенциала».

Отмечено, что для повышения экономической безопасности предприятиям желательно осуществлять политику транспарентности.

Ключевые слова: экономическая безопасность, предприятие, оценка, методы оценки, ресурсно-функциональный подход, кадровая безопасность, технико-технологическая безопасность, финансовая безопасность, квадрат экономической безопасности.

N.V. MIESHKOVA-KRAVCHENKO

Kherson National Technical University

ORCID: 0000-0001-5296-8687

A.V. TARASIUK

Kherson National Technical University

ORCID: 0000-0001-7765-502X

ENTERPRISE'S ECONOMIC SECURITY ASSESSMENT

The enterprise's economic security assessment importance increases in conditions of unpredictability and dynamism of changes in the business environment. It is the provision of an appropriate economic security level that allows the enterprise to fully realize the enterprise's potential, ensure the enterprise's efficient operation and creates conditions for further development. Having studied the approaches to assess the enterprise's economic security given in the scientific literature, it should be noted, that methods of indicator, resource-functional, program-target approaches, based on the theory of economic risks are proposed for application. Each of them has its own characteristics and may be appropriate in a particular situation, taking into account the purpose of the assessment, the available information and the corresponding competence of the researchers.

Considering one of the approaches to determine the enterprise's economic security as the protection of its potential from the negative impact of external and internal factors and the possibility of development, it is proposed to use the resource-functional approach with elements of the indicator approach and displaying the results graphically to assess the enterprise's economic security. It is proposed to assess the enterprise's economic security by the following components: production and sales, personnel security, technical and technological security, financial security. At the same time, the assessment indicators for these components are selected so that the initial information can be obtained from open information, namely the enterprise's annual financial statements. The economic security assessment for the milk processing enterprise according to the proposed indicators was carried out in dynamics, while the financial security assessment was carried out with elements of the indicator approach. To take into account the competitive situation in the market, it is proposed to assess the enterprise's economic security according to the adapted "Potential square" method.

It was noted that in order to improve economic security, it is desirable for enterprises to implement a policy of transparency.

Key words: economic security, enterprise, assessment, assessment methods, resource-functional approach, personnel security, technical and technological security, financial security, economic security square.

Постановка проблеми

Непередбачуваність та динамічність змін у бізнес-середовищі зумовлюють поведінку суб'єктів господарювання щодо пошуку найбільш сприятливої позиції на ринку та можливості ефективного використання свого потенціалу з метою забезпечення ефективної діяльності та розвитку. Для прийняття ефективних управлінських рішень необхідно володіти інформацією про ситуацію як у ринковому, так і у внутрішньому середовищі, при цьому дана інформація повинна бути опрацьована в такому вигляді, щоб можна було відслідкувати слабкі місця в діяльності підприємства, загрози і можливості для даного бізнесу, тобто оцінити рівень економічної безпеки підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Наразі підходи щодо оцінювання економічної безпеки підприємств широко висвітлено у наукових публікаціях та підручниках, зокрема Живко З.Б., Керницького І.С., Кіпчарської Я.М., Міронова Ю.В., Небави М.І., Ортинського В.Л., Панкової М.В., Сисоліна Н.П., Хобти В.М. Однак, не

зважаючи на наявність різноманіття методів за декількома підходами, у конкретній ситуації складно підібрати той метод, який дозволить отримати достовірні результати за наявної інформації та компетентності фахівців.

Формулювання мети дослідження

Мета статті – на основі аналізу запропонованих у науковій літературі підходів до оцінки економічної безпеки підприємств виокремити саме ті, що в найбільшій мірі дозволяють підприємствам приймати ефективні управлінські рішення в умовах відсутності чи обмежень доступу до отримання достовірної інформації.

Викладення основного матеріалу дослідження

Наявність різноманітних підходів до оцінювання економічної безпеки підприємства свідчить про неоднозначність і складність самої категорії економічної безпеки. Учені пропонують використовувати як традиційні, так і нетрадиційні підходи до оцінювання, як кількісні, так і якісні методи оцінки.

Традиційно виділяють такі підходи [1]: індикаторний (пороговий), ресурсно-функціональний, програмно-цільовий (комплексний), підхід на основі теорії економічних ризиків.

Індикаторний підхід передбачає: визначення індикаторів економічної безпеки – реальних статистичних показників, які найбільш повно характеризують явища у досліджуваній сфері; порівняння фактичних показників з індикаторами, з урахуванням порогових значень індикатора – кількісних показників, порушення яких викликає несприятливі зміни; визначення рівня економічної безпеки: кризовий, критичний, передкризовий, нормальний. Зрозуміло, що якість оцінки буде залежати від правильності вибору індикаторів залежно від мети дослідження та особливостей діяльності підприємства. Зокрема, розрізняють індикатори: виробництва, фінансові індикатори, соціальні індикатори [2].

Ресурсно-функціональний підхід передбачає оцінювання ефективності використання ресурсів, що тотожно аналізу стану фінансово-господарської діяльності підприємства. Як правило, оцінка здійснюється за функціональними складовими економічної безпеки (перелік яких в різних джерелах відрізняється), у динаміці.

Програмно-цільовий підхід передбачає оцінку економічної безпеки підприємства в комплексі, тобто здійснюється розрахунок інтегрального показника, відповідно потребує вирішення питання відбору конкретних показників, методів їх інтегрування, особливо встановлення коефіцієнтів значимості.

Підхід на основі теорії економічних ризиків передбачає визначення загроз підприємству, розрахунок збитку та порівняння його з прибутком, доходом, майном.

У межах кожного з підходів розглядають різні методи оцінки економічної безпеки підприємства.

Небава М.І., Міронова Ю.В. [3] пропонують наступну інтеграцію підходів та методів до оцінки економічної безпеки підприємства:

- індикаторний (пороговий): графічний спосіб за індикаторами;
- ресурсно-функціональний: факторний аналіз, регресійні економіко-математичні моделі;
- програмно-цільовий (комплексний): метод розрахунку інтегрального показника, метод експертних оцінок, кластерний аналіз, методи штучних нейронних мереж;
- підхід на основі теорії економічних ризиків: статистичний метод, метод оцінки фінансової стійкості (аналізу доцільності витрат), аналітичний метод, метод аналізу чуттєвості показників, метод побудови «дерева рішень».

Індикаторний підхід найчастіше використовується при оцінці економічної безпеки підприємства. При цьому звертають увагу на доцільність представлення результатів індикативного аналізу графічно, що дозволяє візуалізувати, узгодити різноманітні фактори при комплексній оцінці, і при цьому відтворити стан підприємства, порівнюючи його з бажаним станом, зі станом конкурентів, чи відобразити динаміку показників досліджуваного підприємства.

Так, у межах функціонального підходу, одна з методик передбачає розрахунок окремого функціонального критерію як співвідношення відверненого збитку від реалізації комплексу заходів та суми витрат підприємства на реалізації даних заходів і суми збитку за даною складовою. Слід зазначити, що не завжди можна отримати інформацію для даних розрахунків.

Факторний аналіз дозволяє визначити вплив основних факторів на функціональну складову економічної безпеки. Застосовуючи методи регресійного аналізу можна визначити силу та напрям впливу основних факторів на зміну інтегрального показника економічної безпеки підприємства. При побудові регресійної економіко-математичної моделі вибирають ключові фактори економічної безпеки за допомогою стохастичного факторного аналізу. Звичайно, застосування даних методів потребує відповідного рівня математичної підготовки.

Вирішення завдання програмно-цільового методу – визначення інтегрального показника – передбачає використання як кількісних, так і якісних методів у комплексі. Суб'єктивні моменти пов'язані з експертною оцінкою значимості показників (визначення інтегрального показника), визначення кластерів (кластерний аналіз). Вважається за доцільне використовувати при дослідженні

економічної безпеки штучні нейронні системи. Головна функція штучного нейрона – формувати вихідний сигнал залежно від сигналів, що надходять на його входи. Однак, дана методика є складною для використання на рівні підприємства [1].

Методи щодо урахування ризиків, як правило, застосовуються при оцінці реалізації інноваційно-інвестиційних проєктів (метод аналізу доцільності витрат, аналітичний метод), при обґрунтуванні зміни ціни (метод аналізу чуттєвості), прогнозуванні ризиків (статистичний метод), визначенні ймовірності ризиків (побудова дерева рішень).

Запропонованих вченими методів для оцінки економічної безпеки підприємства, їх модифікацій значна кількість, але на практиці необхідно підібрати саме той, який відповідає меті дослідження, для реалізації якого наявна або є можливість отримати відповідну інформацію, персонал має відповідні компетентності. Економічну безпеку підприємства розглядають як захищеність його потенціалу від негативної дії зовнішніх і внутрішніх чинників, прямих або непрямих економічних загроз, а також здатність суб'єкта до відтворення [4]. Захищеність потенціалу можна розглядати як створення умов як зовнішніх, так і внутрішніх для розвитку можливостей, відповідно, необхідна оцінка поточного стану та можливих загроз з метою їх уникнення або зменшення негативного впливу.

За одним із підходів складові економічної безпеки поділяють на внутрішньовиробничі (фінансова безпека, кадрова безпека, технологічна безпека, правова безпека, інформаційна безпека, екологічна безпека, силова безпека) та позавиробничі (ринкова безпека, інтерфейсна безпека) [4].

Більшість внутрішніх складових економічної безпеки співпадає з назвами складових потенціалу підприємства: операційна (виробнича), фінансова, кадрова, техніко-технологічна, інтелектуальна, інноваційна, інформаційна.

Індикатором рівня операційної безпеки є ефективність використання ресурсів, стосовно підприємства реальної економіки – ефективність реалізації виробничого потенціалу. Фінансова безпека пов'язана із станом та рівнем реалізації фінансового потенціалу, техніко-технологічна безпека підприємства – це стан використання його техніко-технологічного потенціалу. Кадрова безпека залежить від рівня використання трудового потенціалу підприємства. Інноваційний потенціал можна розглядати як окрему складову, так і як підсилення всіх інших складових для формування економічної безпеки підприємства загалом. Інформаційну безпеку можливо забезпечити за умови наявності відповідного потенціалу (організаційно-технічних та інформаційних можливостей) та його розвитку [5].

За цим підходом до визначення економічної безпеки підприємства доцільно при оцінці використовувати саме ресурсно-функціональний підхід. За більшістю складових розроблена база показників [6], яка дозволяє здійснювати відповідну оцінку і поглиблювати аналіз за необхідності. Доцільність саме цього підходу пов'язана також з тим, що на підприємстві уже сформована інформаційна база для оцінки більшості показників внутрішніх складових економічної безпеки (потенціалу підприємства), фахівці розуміють процеси, що відбуваються на підприємстві.

При цьому відображати результати оцінки рекомендується графічно, зокрема у формі багатокутника. Це дозволяє поєднати як кількісні, так і якісні показники, перевівши їх в бальну оцінку. Графічний спосіб дозволяє наочно відобразити поточний стан, визначити слабкі місця. Особливо важливим у такому дослідженні є розгляд ситуації в динаміці.

Актуальним в умовах зростання ризиків є розпізнавання передкризових ситуацій, зокрема це можливо шляхом діагностики ймовірності банкрутства підприємства, як за класичними методиками, так і адаптованими до різних умов [7].

Оцінка економічної безпеки, звичайно, повинна враховувати і зовнішні аспекти. Зміна середовища, наростання його невизначеності створює загрози не тільки для поточної діяльності підприємства, а і для розвитку підприємства.

Прогнозування, як опис порівняно передбачуваного розвитку подій, є діючим у стабільних умовах й у коротких тимчасових рамках. В умовах динамічно змінюваного, непередбачуваного бізнес-середовища доцільно застосовувати сценарний підхід, щоб визначити потенційні ризики й підготуватися не до одного, а до багатьох можливих альтернатив майбутнього [8].

Слід зазначити, що такий підхід до визначення економічної безпеки розглядається з позиції самого підприємства, намагання зрозуміти свої слабкі місця, прийняти відповідні рішення щодо підвищення рівня економічної безпеки, запобігаючи зовнішнім та внутрішнім загрозам.

Ураховуючи, що результативність діяльності підприємства суттєво залежить від співпраці з багатьма агентами ринку, як напряду зі споживачами, постачальниками, посередниками, так і опосередковано з контактними аудиторіями. І саме тут одним із факторів доцільності співпраці з конкретним підприємством є економічна безпека як комплексне відображення ступеня надійності підприємства як партнера у виробничих, фінансових, комерційних та інших економічних відносинах за певний проміжок часу[4].

Досить часто у такому випадку рішення потрібно приймати достатньо швидко, і контрагент хоче прийняти рішення про співпрацю на основі достовірної інформації. Саме індикаторний метод дозволить

це зробити. Оцінка здійснюється, як правило, на основі публічної інформації. Щорічна фінансова звітність є основою кількісної оцінки рівня економічної безпеки суб'єкта господарювання. Однак, не дивлячись на те, що останнім часом дослідження вказують на доцільність розміщення у відкритому доступі інформації про діяльність і результати діяльності підприємства, тобто про транспарентність суб'єкта, більшість підприємств все ж вважають переважну більшість інформації комерційною таємницею. І, відповідно, вільний доступ будь-якої зацікавленої особи до неї відсутній. Слід зазначити, що акціонерні товариства зобов'язані розміщувати визначену інформацію у відкритий доступ. Однак, останнім часом відслідковується тенденція зміни статусу приватних акціонерних товариств на товариства з додатковою відповідальністю. Зокрема, це стосується підприємств молокопереробної галузі Херсонської області. Дана ситуація ускладнює оцінку не тільки конкретного досліджуваного підприємства, а і взагалі розуміння ситуації на ринку. Виходячи з ситуації, що склалася, на ринку з'явилися фірми, які саме пропонують послуги щодо оцінки, зокрема фінансового стану, суб'єктів господарювання. Підприємства, які передбачують залишатися на ринку, забезпечувати реалізацію економічних інтересів, і посилювати свої конкурентні позиції, повинні не втрачати можливості зростання довіри до своєї діяльності і, на основі цього, покращення співпраці з іншими суб'єктами ринку шляхом політики відкритості.

Ураховуючи все ж наявність у відкритому доступі або можливості отримання інформації із щорічної фінансової звітності, доцільно саме на основі цієї інформації в першу чергу оцінити рівень економічної безпеки досліджуваного підприємства, і, за можливості, порівняти з конкурентами.

У джерелах запропоновано визначати індикатори за такими складовими: фінансова підсистема, кадрова підсистема, виробничо-технічна підсистема [9].

Нами пропонується поєднання ресурсно-функціонального та індикаторних підходів. Складові, за якими пропонується оцінювати економічну безпеку: виробництво і реалізація; кадрова безпека; техніко-технологічна безпека, фінансова безпека. Вибір саме таких складових обумовлено тим, що сукупність показників повинна охарактеризувати за напрямками наступне: виробництво і реалізація – основні результати діяльності, кадрова і техніко-технологічна безпека – стан використання окреслених ресурсів і наявність умов подальшого розвитку; фінансова безпека – стан і рівень реалізації фінансового потенціалу, який частіше за все визначають ключовим моментом забезпечення економічної безпеки підприємства, яку часто називають фінансово-економічною безпекою.

Перелік показників сформований таким чином, щоб для розрахунків була можливість отримати інформацію із щорічної фінансової звітності підприємства, а саме «Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)», «Баланс (Звіт про фінансовий стан)».

На основі інформації Агентства з розвитку інфраструктури фондового ринку України (АРІФРУ) та Stock market infrastructure development agency of Ukraine (SMIDA) [10] проаналізовано стан економічної безпеки ПрАТ «Чаплинський маслосирзавод», значення показників наведено в табл. 1.

Таблиця 1

Оцінка економічної безпеки ПрАТ «Чаплинський маслосирзавод»

Показники	2017	2018		2019	
	значення	значення	напрямок зміни	значення	напрямок зміни
ВИРОБНИЦТВО І РЕАЛІЗАЦІЯ					
Чистий дохід, тис. грн.	53787	73184	↑	58935	↓
Темп зміни чистого доходу	0,960	1,361	↑	0,805	↓
Валовий прибуток, тис. грн.	6534	8086	↑	5848	↓
Темп зміни валового прибутку	1,109	1,238	↑	0,723	↓
Чистий прибуток, тис. грн.	1303	1697	↑	605	↓
Темп зміни чистого прибутку	0,920	1,302	↑	0,357	↓
Темп зміни собівартості реалізованої продукції	0,943	1,378	↑	0,815	↓
Рентабельність активів, %	5,78	7,01	↑	2,33	↓
Рентабельність реалізованої продукції, %	13,83	12,42	↓	11,02	↓
Рентабельність продажу, %	12,15	11,05	↓	9,92	↓
КАДРОВА БЕЗПЕКА					
Чисельність персоналу	81	98	↑	94	↓
Темп зміни чисельності персоналу	1,125	1,210	↑	0,959	↓
Чистий дохід на одного працюючого, тис. грн. /особу	664,04	746,78	↑	626,97	↓
Фондоозброєність праці, тис. грн. /особу	278,38	246,95		276,11	↑
Частка оплати праці з відрахуваннями на соціальні заходи у витратах, %	12,43	18,67	↑	20,55	↑

Продовження табл. 1

Показники	2017	2018		2019	
	значення	значення	напрямок зміни	значення	напрямок зміни
ТЕХНІКО-ТЕХНОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА					
Коефіцієнт приросту основних засобів	0,023	0,115	↑	0,028	↓
Коефіцієнт зносу основних засобів на кінець року	0,617	0,560	↓	0,550	↓
Частка основних засобів в активах	0,241	0,351	↑	0,391	↑
Фондовіддача	2,385	3,024	↑	2,271	↓
Частка матеріальних витрат у витратах підприємства, %	84,95	78,67	↓	75,95	↓
ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА					
<i>Фінансова стійкість</i>					
Коефіцієнт автономії	0,647	0,783	↑	0,852	↑
Коефіцієнт фінансової стійкості	0,836	0,840	↑	0,950	↑
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	0,920	0,625	↓	0,655	↑
<i>Платоспроможність</i>					
Коефіцієнт поточної ліквідності (покриття)	4,628	4,065	↓	12,083	↑
Коефіцієнт швидкої ліквідності	1,493	1,602	↑	3,459	↑
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,001	0,020	↑	0,037	↑
<i>Ділова активність</i>					
Коефіцієнт оборотності активів	1,756	2,140	↑	1,889	↓
Коефіцієнт оборотності запасів	4,416	4,677	↑	4,571	↓
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	6,166	8,611	↑	8,840	↑
Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	41,890	66,320	↑	288,90	↑

Складено за даними [10]

За результатами розрахунків слід зазначити, що рівень економічної безпеки зріс у 2018 році в порівнянні з 2017 за більшістю напрямів, виключенням є зниження рентабельності реалізованої продукції та рентабельності продажу. Що ж стосується фінансової складової, то показники слід також порівнювати з нормативними показниками (елементи індикаторного підходу).

Так, коефіцієнт маневреності власного капіталу та коефіцієнт поточної ліквідності зменшилися, однак перевищують граничні норми, але коефіцієнт абсолютної ліквідності, не дивлячись на те, що зріс, є меншим за нормативне значення. У 2019 році тенденція з економічною безпекою погіршилася за більшістю показників, при цьому фінансова безпека має тенденцію до зміцнення, окрім оборотності активів і запасів.

Відповідно, слід звернути увагу на здійснення процесу виробництва та реалізації продукції, ефективності використання, відтворення і розширення ресурсного потенціалу та урахування ситуації в зовнішньому середовищі.

Пропонується використати метод діагностики підприємницького потенціалу, названий автором І.М.Репіною «Квадрат потенціалу» [11], адаптований нами до оцінки рівня економічної безпеки підприємства. Векторами у моделі визначені:

- 1 вектор – виробництво і реалізація;
- 2 вектор – кадрова безпека;
- 3 вектор – техніко-технологічна безпека;
- 4 вектор – фінансова безпека.

На основі публічної інформації за 2017 рік, отриманої із сайту Агентства з розвитку інфраструктури фондового ринку України (АРІФРУ) та Stock market infrastructure development agency of Ukraine (SMIDA) [10], розраховано аналогічні показники ПрАТ «Чаплинський маслосирзавод» (підприємство 1) для його основних конкурентів: ТДВ «Новотроїцький маслосирзавод» (підприємство 2), ПрАТ «Каланчацький маслозавод» (підприємство 3), ТДВ «Херсонський маслосирзавод» (підприємство 4). Визначено місце підприємства серед конкурентів за кожним показником. Експертним шляхом визначено коефіцієнт чутливості. Дана інформація зведена в таблицю, за першим вектором наведена в табл. 2.

Таблиця 2

Вихідна інформація для розрахунку першого вектора

Показник	Коефіцієнт чутливості	Підприємство 1		Підприємство 2		Підприємство 3		Підприємство 4	
		значення	місце	значення	місце	значення	місце	значення	місце
Чистий дохід, тис. грн.	1,05	53787	3	30762	4	97587	2	110863	1
Темп зміни чистого доходу	1,1	0,960	4	1,032	3	1,148	2	1,625	1
Валовий прибуток, тис. грн.	1,05	6534	3	2660	4	9793	2	19818	1
Темп зміни валового прибутку	1,1	1,109	2	1,042	3	1,516	1	1,011	4
Чистий прибуток, тис. грн.	1,1	1303	3	137	4	2586	2	8130	1
Темп зміни чистого прибутку	1,1	0,920	2	0,662	4	0,986	1	0,905	3
Темп зміни собівартості реалізованої продукції	1,05	0,943	1	1,031	2	1,117	3	1,873	4
Рентабельність активів, %	1,15	5,78	3	0,35	4	17,14	2	23,40	1
Рентабельність реалізованої продукції, %	1,15	13,83	2	9,47	4	11,15	3	21,77	1
Рентабельність продажу, %	1,15	12,15	2	8,65	4	10,04	3	17,88	1

Складено за даними [10]

За даними табл. 2 визначено для ПрАТ «Чаплинський маслосирзавод» (підприємство 1) довжину векторів за формулою:

$$B_{pj} = 100 - \left(\sum_{i=1}^n a_{ij} \times k_i - \sum_{i=1}^n k_i \right) \times \frac{100}{\sum_{i=1}^n k_i \times (m-1)},$$

де B_{pj} – р-й вектор для j-го підприємства;

a_{ij} – місце j-го підприємства за i-м показником;

k_i – коефіцієнт чутливості i-го показника;

n – кількість показників у групі;

m – кількість підприємств.

$$B_{11} = 100 - (27,5 - 11) \times \frac{100}{11 \times (4 - 1)} = 50,00.$$

Аналогічно визначено довжини інших векторів:

$$B_{21} = 100 - (13,1 - 6) \times \frac{100}{6 \times (4 - 1)} = 60,56$$

$$B_{31} = 100 - (16,9 - 6) \times \frac{100}{6 \times (4 - 1)} = 39,44$$

$$B_{41} = 100 - (28,6 - 11) \times \frac{100}{11 \times (4 - 1)} = 46,67$$

Результати відображено графічно на рис.1.

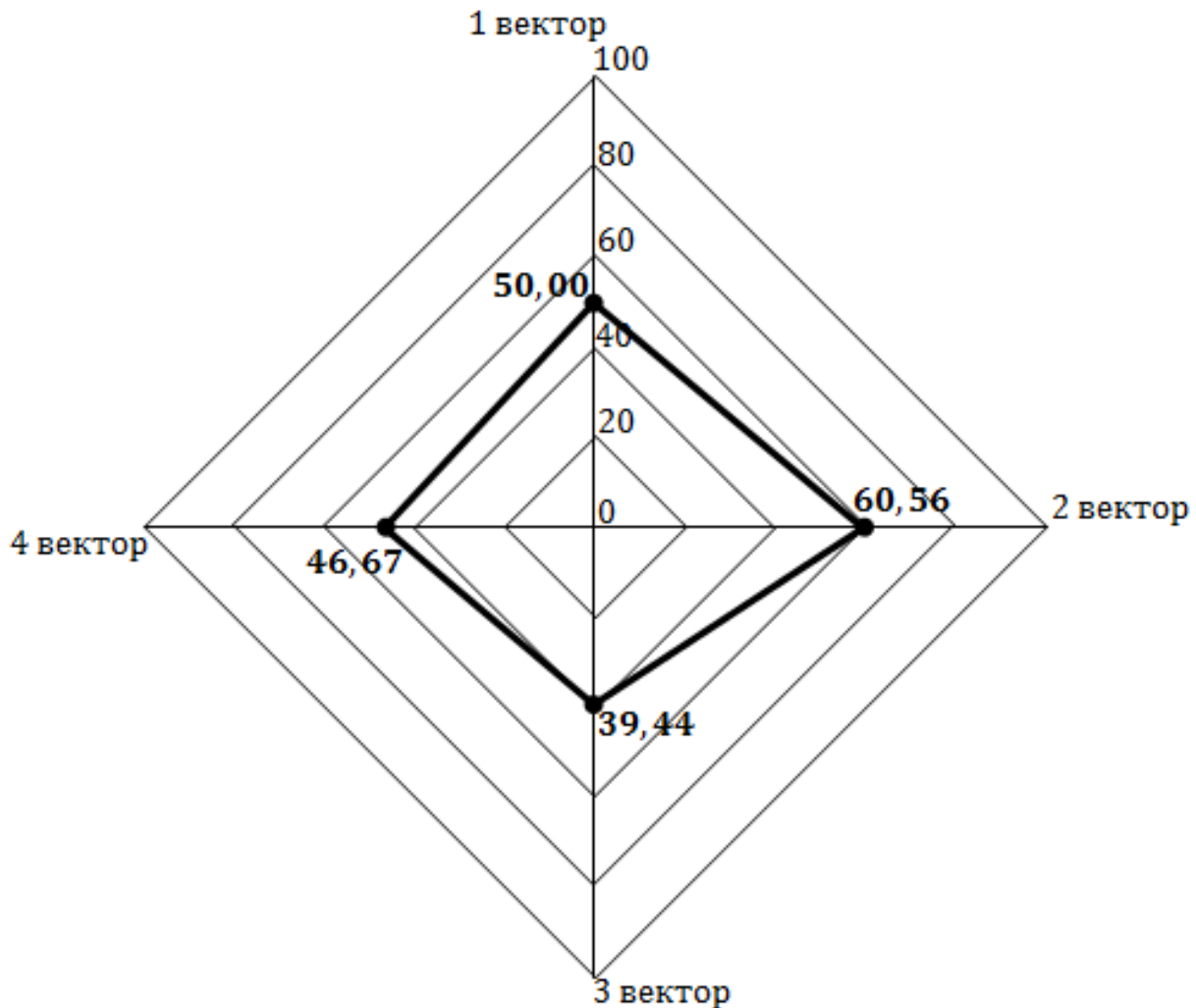

Рис. 1. Квадрат економічної безпеки ПрАТ «Чаплинський маслосирзавод»

Оцінка економічної безпеки за запропонованим методом указує на середній рівень економічної безпеки ПрАТ «Чаплинський маслосирзавод» у досліджуваному періоді. Найнижчим є рівень техніко-технологічної безпеки, що пов'язано з високим рівнем зносу наявних основних засобів та низьким темпом їх оновлення.

Для розробки і реалізації заходів для підвищення економічної безпеки підприємства необхідно розглянути показники за кожною складовою в динаміці, для поглибленого аналізу здійснити факторний аналіз.

Висновки

Дослідження публікацій щодо оцінки економічної безпеки підприємств підтверджує, що вченими запропоновано декілька підходів до оцінки. Методи деяких з них передбачають розрахунок групи показників, інші пропонують розрахунок інтегрального показника, при цьому способи інтеграції різні. Використання деяких методів передбачає застосування складного математичного апарату.

При оцінці економічної безпеки підприємства слід враховувати, що економічна безпека розглядається як захищеність потенціалу підприємства і як надійність для контрагентів. У першому випадку потрібно мати якнайбільше інформації, щоб охопити всі аспекти діяльності підприємства та ситуацію в бізнес-середовищі для розуміння та запобігання загрозам. У другому випадку повинна бути забезпечена можливість на основі відкритої інформації показати надійність підприємства та оцінити контрагентів щодо доцільності співпраці.

Наразі є доцільним ресурсно-функціональний підхід оцінки економічної безпеки підприємства з елементами індикаторного підходу.

Для врахування конкурентної ситуації на ринку пропонується оцінювати економічну безпеку підприємства за адаптованим графоаналітичним методом «Квадрат потенціалу», який передбачає використання у якості векторів складові економічної безпеки підприємства. Обрані показники формуються на основі інформації, яка міститься у щорічній фінансовій звітності підприємства.

Список використаної літератури

1. Сисоліна Н. П. Економічна безпека підприємства : навчальний посібник. Кіровоград : КНТУ, 2014. 226 с.
2. Гичева Н. Ю. Діагностика економічної безпеки підприємства. *Економіка: проблеми теорії та практики*. 2004. Вип. 247. Т. IV. С. 634-636.
3. Небава М. І., Міронова Ю. В. Економічна безпека підприємства : навчальний посібник. Вінниця : ВНТУ, 2017. 73 с.
4. Економічна безпека підприємства : підручник / В. Л. Ортинський та ін. Київ : Алерта, 2011. 704 с.
5. Мешкова-Кравченко Н. В., Тарасюк А. В. Потенціал підприємства як основа забезпечення економічної безпеки. *Вісник ХНТУ*. 2020. №1(72). Ч. 2. С. 112-117.
6. Шандова Н. В. Сценарний підхід до визначення напрямів розвитку підприємства. *Вісник ЖДТУ*. 2017. №1(79). С. 165-169.
7. Олійник Н., Житченко І., Макаренко С. Діагностика банкрутства як засіб антикризового управління підприємством в умовах неоіндустріального суспільства. *Інноваційний розвиток та безпека підприємств в умовах неоіндустріального суспільства* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., м. Луцьк, 27 жовт. 2020 р. Луцьк, 2020. С. 549-552.
8. Кіпчарська Я. М. Економічна безпека підприємства: суть, зміст, складові її забезпечення. *Наукові записки Української академії друкарства*. 2013. №2(43). С. 63-72.
9. Хобта В. М., Панкова М. В. Інтегральна оцінка рівня економічної безпеки підприємства. *Інтелект XXI*. 2018. №6. С. 100-105.
10. Агентство з розвитку інфраструктури фондового ринку України (АРІФРУ) або Stock market infrastructure development agency of Ukraine (SMIDA). URL: <https://smida.gov.ua/about> (дата звернення: 20.01.2021).
11. Федонін О. С., Рєпіна І. М., Олексюк О. І. Потенціал підприємства: формування та оцінка : навчальний посібник. Київ : КНЕУ, 2004. 316 с.

References

1. Sysolina N. P. Ekonomichna bezpeka pidpriyemstva [Economic security of the enterprise]. Kirovohrad : KNTU, 2014. 226 p.
2. Gicheva N. Y. Diagnosis of economic security of the enterprise. *Economics: problems of theory and practice*, 2004, Vol. 247, T. IV, pp. 634-636.
3. Nebava M. I., Mironova Yu. V. Ekonomichna bezpeka pidpriyemstva [Economic security of the enterprise]. Vinnytsya : VNTU, 2017. 73 p.
4. Ekonomichna bezpeka pidpriyemstva [Economic security of the enterprise] / V. L. Ortyns'kyi ta in. Kyiv : Alerta, 2011. 704 p.
5. Mieshkova-Kravchenko N. V., Tarasiuk A. V. Enterprise's potential as a basis for economic security. *Visnyk of Kherson National Technical University*, 2020, no.1(72), Part. 2, pp. 112-117.
6. Shandova N. V. Scenario approach to determining the directions of enterprise development. *Visnyk of ZhSTU*, 2017, no.1 (79), pp. 165-169.
7. Oliynyk N., Zhitchenko I., Makarenko S. Bankruptcy diagnosis as a means of anti-crisis management of the enterprise in a neo-industrial society. *Materials of International. scientific-practical conf. "Innovative development and safety of enterprises in a neo-industrial society"*. Lutsk, 2020, pp. 549-552.
8. Kipcharska Y. M. Economic security of the enterprise: essence, content, components of its provision. *Scientific notes of the Ukrainian Academy of Printing*, 2013, no.2 (43), pp. 63-72.
9. Hobta V. M., Pankova M. V. Integral assessment of the level of economic security of the enterprise, *Intelligence XXI*, 2018, no.6, pp. 100-105.
10. Stock market infrastructure development agency of Ukraine (SMIDA). Available at: <https://smida.gov.ua/about> (accessed: 20.01.2021).
11. Fedonin O. S., Ryepina I. M., Oleksyuk O. I. Potentsial pidpriyemstva: formuvannya ta otsinka [Enterprise potential: formation and evaluation]. Kyiv : KNEU, 2004. 316 p.